

УДК: 130.122+366.01

О. В. Добридень - кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних наук Державного закладу «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» (м. Дніпропетровськ)

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАВИГАТОР У СФЕРІ БЕЗПЕЧНОГО СПОЖИВАННЯ

В статті розглядаються соціально-філософські аспекти розвитку неформальної освіти в контексті культури безпечного споживання. Здійснюється аналіз методологічного зв'язку між освітою, освіченістю і орієнтованістю особистості на безпечне споживання. З'ясовується провідна роль неформальної освіти у боротьбі за здоров'я українських громадян і національну безпеку України в цілому.

Ключові слова: неформальна освіта, безпечне споживання, ескалація технологічних загроз, стратегія безпечного споживання, економізація науки, політизація науки.

НЕФОРМАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК СТРАТЕГИЧЕСКИЙ НАВИГАТОР В СФЕРЕ БЕЗОПАСНОГО ПОТРЕБЛЕНИЯ

В статье рассматриваются социально-философские аспекты развития неформального образования в контексте культуры безопасного потребления. Анализируется методологическая взаимосвязь между образованием, просвещенностью и ориентированностью личности на безопасное потребление. Определяется ведущая роль неформального образования в борьбе за здоровье украинских граждан и национальную безопасность Украины в целом.

Ключевые слова: неформальное образование, безопасное потребление, эскалация технологических угроз, стратегия безопасного потребления, экономизация науки, политизация науки.

NONFORMAL EDUCATION AS A STRATEGIC NAVIGATOR IN THE SPHERE OF SAFE CONSUMPTION

This article discusses the social and philosophical aspects of non-formal education in the context of a culture of safe consumption. Methodological relationship is analyzed between education, learning and orientation of a person to the safe consumption. The leading role of non-formal education is determined in the struggle for the health of Ukrainian citizens and national security of Ukraine as a whole.

Keywords: non-formal education, safe consumption, escalating of technological threats, strategy of safe consumption, economization of science, politicization of science.

Процеси і механізми споживання і споживацтва як невід'ємні від історії цивілізації та суспільства реалії є завжди актуальними для дослідників. І не лише тому, що споживання є визначальним фактором і безпосередньо пов'язане з виробництвом і економічною ефективністю в державі з одного боку, а з іншого – з прибутками, фінансовим благополуччям і престижем кожного соціального суб'єкта. На теперішньому етапі розвитку наукових технологій і в результаті появи потенційних ризиків і відверто агресивних загроз від їх споживання існуванню людини неформальна освіта набуває особливого сенсу. Обставини, що складаються навколо проблеми безпечного і здорового споживання вимагають всеохоплюючих, конкретних, узгоджених і відповідальних дій з боку влади, науковців, громадських об'єднань і населення. Про невідкладність розв'язання цього питання свідчить, щонайперше, ескалація серцево-судинних і онкологічних захворювань, яка, виходячи із застережень науковців щодо наслідків наукових новацій хоча б у харчовій промисловості, зумовлена не лише гіподинамією, погіршенням показників екологічного забруднення або ж генетичною спадковістю, а технологічними перемогами цивілізації у галузях, чії продукти виробництва повсякчасно супроводжують людину. Сьогодні є безсумнівним, що вкрай необхідно з'ясувати логіку і довести закономірність взаємозв'язків між неформальною освітою та динамікою в опікуванні соціальним суб'єктом власним безпечним споживанням, а, отже, своїм здоров'ям і здоровим способом життя своєї родини. Саме розуміння методологічного зв'язку між просвітою, освіченістю і орієнтованістю особистості на безпечне споживання допоможе визначити провідну просвітницьку

роль неформальної освіти з метою поширення її заходів у боротьбі за здоров'я українських громадян і національну безпеку України в цілому.

Дана стаття має на меті розглянути соціально-філософські аспекти розвитку неформальної освіти в контексті культури безпечного споживання. В процесі роботи над даною статтею ми навмисно відходили від детального аналізу категорії «неформальна освіта», зосередившись виключно на обґрунтуванні важливості неформальної освіти та її інформативної функції у боротьбі за права і свободи громадян. В статті ми виходимо з того, що неформальна освіта у галузі безпечного споживання – це організована пізнавальна діяльність з донесення знань про потенційні ризики і визнані загрози з боку новітніх технологій широким верствам населення, яка не упорядковується кількістю та формою просвітніх заходів, а також не передбачає отримання свідоцтв про отримані знання. Винятковість неформальної освіти з безпечного споживання полягає в тому, що вона не націлена на професійне навчання, а покликана слугувати суто запобіганню небезпек і покращенню фізичного та духовного здоров'я громадян України за допомогою інформативних лекцій, тренінгів, дискусій, презентацій, фільмів, інтерв'ю з фахівцями тощо.

Особливі властивості у взаємодії неформальної освіти і безпечного споживання передусім зумовлені специфікою нинішнього соціально-економічного устрою, коли у більшості випадків доцільність дій у впорядкуванні суспільного виробництва визначається не постулатами на кшталт «здоров'я кожного – багатство всіх», «збережемо здоров'я своїх дітей», а виключно раціонально-прибутковими вимогами перехідної економіки, що, в свою чергу, невідворотно призводить до індивідуалістичного підходу у прагненні до власного матеріального благополуччя кожного, хто має відношення до згаданого виробництва. За таких обставин є зрозумілим, чому у дослідженнях суспільства споживання економічні фактори впливу на світоглядну спрямованість особистості завжди переважали у порівнянні з культурологічними. Сучасні дослідники жваво обговорюють сьогодні проблеми суспільства споживання у його новітній глобалізованій формі, звертаючись серед іншого до соціально-економічних, психологічних, юридичних аспектів поведінки споживачів, до маркетингових технологій і механізмів ринкової системи, що встановлюють кількість і якість виробленої продукції [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Все ж мусимо пам'ятати, що функціонування всіх державних інституцій у правовому і, що найважливіше, гуманістичному руслі, демократичний поступ держави неможливі поза визнанням вирішальної ролі освіти і виховання як вихідного підґрунтя у подоланні складностей соціокультурної та економічної ситуації в Україні.

Цілковито доречним наслідком розбудови демократичної держави мала б бути турбота про захист життєво важливих інтересів своїх громадян у сфері фізичного і духовного здоров'я і, відповідно, безпечного споживання з послідовними, узгодженими кроками з боку законодавчих, виконавчих і контролюючих органів влади. Однак, слід погодитись з думкою М. О. Багмета і В. Т. Шатуна, які стверджують «що особливістю реалій України є несформованість і недостатня визначеність системи цінностей та інтересів суспільства, наявність низки протиріч між інтересами різних соціальних спільнот і професійних груп, що спричиняє політичну та соціальну нестабільність. Внаслідок несформованості консенсусу в суспільстві щодо національних цілей, інтересів і цінностей відсутня належна конструктивність у забезпеченні національної та інформаційної безпеки країни» [9, с. 6]. З такою позицією не можна не погодитись, тим більше, що ситуація ускладнюється активним розширенням неоднозначних інформаційних фронтів, які суттєво поглиблюють міфологізацію соціального буття. З цього приводу С. В. Шевцов справедливо визнає: «Сучасна ситуація в культурі є нічим іншим, як війна, війна за душі. Засилля культури споживання практично по всіх інформаційних каналах, за рідкісним винятком, підриває підвалини духу, позбавляє вільного самостійного мислення» [10, с. 117].

Отже, виникає питання: з яких причин ситуація з використанням новітніх технологій (винятково показовим є становище з продуктами харчування, які сьогодні у переважній більшості виявляються штучного походження або з штучними домішками, з неконтрольованим вмістом «плодів» генної інженерії з наступними ризиками різних ступенів для здоров'я людини) розгортається у такому антигуманному спрямуванні? Вся справа в тому, що збитки на здоров'ї людини від впливу новітніх технологій складно обчислити, вони розпливчасті, їм притаманне накопичування і пролонгованість виявлення у часі, в той час, як прибуткові інтереси зацікавлених і впливових представників корпоративних систем мають конкретні цифри рентабельності. Разом з тим сумна реальність полягає в тому, що згадані корпоративні системи максимально віддалені від загрозливих наслідків, спричинених використанням наукомістких технологій в повсякденному житті, проте саме вони мають безпосередній доступ до прийняття рішень щодо широкомасштабної сцієнтифікації планетарного

соціуму.

Таким чином поглиблюється соціально-економічна нерівність, оскільки руйнівного впливу на здоров'я фактично і щонайперше зазнають найнезахищені верстви населення, що особливо очевидно у країнах з перехідною економікою. Бо ж не всі (якщо знов звернутись до прикладу з продовольчим постачанням) мають фінансову можливість для закупівлі так званих «екологічно чистих» продуктів харчування без ГМО, без штучних барвників і консервантів, без нітратів і пестицидів, які останнім часом з'явилися у продажу і коштують в рази дорожче. Певна річ, ми далекі від того, щоб однозначно твердити, що всі сучасні наукові технології однаково небезпечні. Утім, дослідження проблеми безпечного споживання вимагає ґрунтовного вивчення взаємовідносин між проблематикою безпечного споживання і уявленнями про демократію. Адже існує безсумнівна невідповідність між закликами і заходами з боку державних установ і справжнім станом здоров'я громадян в Україні, що лише в черговий раз призиває замислитись щодо проблем і подальших перспектив політизації та економізації науки. Хоча з приводу зворотної сторони соціально-економічної практики лібералізму, що полягає у впливі економіки і політики на науку і навпаки, висловлювалось багато вчених, серед яких відомий дослідник «суспільства ризику» У. Бек, який зазначає: «Економіка, наука і т. п. не можуть удавати й надалі, що не роблять те, що роблять – змінюють умови суспільного життя, отож своїми засобами провадять політику. В цьому немає нічого непристойного, нічого такого, що необхідно приховувати. Скоріше за все, це усвідомлене формування і здійснення свободи дій, що розкрили себе у поступі модерну» [11, с. 345]. Є ще один фактор, який не варто відкидати, а саме: «Проблема сучасного суспільства – це політична інтерпретація технічного й природничо-наукового знання. Ці знання не можуть бути використані безпосередньо в політичному процесі. Тут потрібен переклад цього знання на мову політичного діалогу і рішень. Сьогодні цей переклад здійснює політично ангажоване наукове співтовариство. Формується інститут експертів, що здобуває самодостатнє політичне значення, оскільки він сам визначає, що й наскільки небезпечно. Саме експерти визначають рівень соціально-прийнятного ризику для суспільства» [6, с. 98]. Саме через ситуацію, коли суспільні інтереси у рішенні проблем з безпечного споживання ідентифікуються групою експертів, мусимо розуміти, що специфічні інтереси посадовців, які згідно вже встановлених експертами ризиків встають на захист суспільних інтересів, суттєво викривляють згадані суспільні інтереси. Вочевидь, що усвідомлення рівня безпеки споживання з боку соціальних суб'єктів може мати істотні розбіжності з експертною оцінкою, яка звужується до звичайної формальності на шляху будівництва чергового прибуткового бізнесу. Звідси й виникає сумнів щодо можливостей оперативного і продуктивного управління споживчими ризиками з вини бюрократичних затягувань або через корупційні схеми, або ж за відсутності порядних і компетентних фахівців у відповідних установах. З іншого боку, не слід забувати, що саме демократичний устрій дозволяє нам публічно і відверто обговорювати проблеми здорового споживання, виявляючи їх гуманістичний потенціал, у пошуках оптимальних шляхів їх розв'язання з метою прийняття стратегічних соціально-політичних рішень.

Як для обсягу статті ми доволі докладно зобразили обставини, що визначають як необхідність, так і складність результативної неформальної освіти громадян у сфері безпечного споживання. Отже, в контексті соціально-економічної несправедливості і ієрархічності технологічних впливів чималого значення зараз набуває грамотність пересічного споживача та його піклування власним здоров'ям, а звідси – виробництво знань щодо реальних загроз і потенційних ризиків з боку науково-технічних інновацій. Український дослідник В. Г. Вікторов вичерпно роз'яснює у своїх працях всю важливість «турботи про себе», яка за нинішніх умов неможлива без відповідної споживацької освіченості: «Сучасне життя, технології, що нині застосовують, потребують повернення до цінностей, котрі донедавна вважались відкинутими або непотрібними. Приміром, до принципу *epimelia* (грецьк.), тобто турботи людини про саму себе, свій внутрішній світ і свою тілесність. Суспільству знову необхідна людина, яка має здатність замислюватись над самою собою, над сенсом власного буття і його свідомо вибудовувати» [12, с. 31]. Однією з першочергових перешкод перед таким особистим вибудовуванням і, власне, перед неформальною освітою у ролі інформаційного спрямовувача дій є відсутність сталої громадянської мобільності і зацікавленості широких верств населення у цих питаннях, що є неодмінною умовою для створення ефективної системи неформальної освіти у сфері безпечного споживання.

Активне просування неформальної освіти з безпечного споживання також ускладнюється віковими характеристиками соціальних суб'єктів. Із власного багаторічного досвіду роботи з молоддю наслідують припустити, що за виключенням намагань в цілому дотримуватись принципів здорового життя, «глибоко» проблема безпечного споживання навряд чи зацікавить багатьох молодих людей.

Приміром, неодноразові дискусії із студентством свідчать про те, що вмотивованість масового відвідування молоддю фітнес-клубів полягає скоріше у створенні певного іміджу, іноді скеровується навіть задля хизування власними м'язовими здобутками, для чого декотрими студентами вживаються спеціальні білкові добавки. Зовсім інших акцентів набуває проблематика здорового споживання у громадян доросло-зрілого та похилого віку. Така динаміка бачиться цілком зрозумілою, оскільки не є таємницею, що активність в опікуванні власним здоров'ям безпосередньо залежить від його втрати з віком.

Вдалою спробою неформальної освіти громадян пенсійного віку можна вважати просвітницьку громадську акцію Державного закладу «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» по заснуванню у 2013 році «Університету золотого віку» (далі – УЗВ), до якого було прийнято 400 слухачів з метою навчання основам здоров'я (слід підкреслити, що бажаних вступити до навчання було набагато більше і лише через організаційні складнощі довелося обмежити кількість слухачів). Термін навчання – 2 роки. Просвітницька діяльність УЗВ здійснюється безкоштовно, на громадських засадах за участю відомих науковців, професорсько-викладацького складу Дніпропетровської медичної академії і за тісною співпрацею з іншими вищими навчальними закладами міста, провідними медичними, благодійними, соціальними організаціями, представниками Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів і Державного підприємства «Укрметртестстандарт». Серед основних завдань УЗВ: геронтологічна консультативно-профілактична допомога; навчання основам здорового способу життя в сучасних умовах; сприяння соціально-психологічній адаптації людей похилого віку; інформування слухачів щодо поводження в екстрених медичних ситуаціях; і нарешті: створення комфортних умов для активної міжособистісної комунікації і відпочинку.

На наш погляд, механізм діяльності УЗВ є яскравим прикладом не лише продуктивного висвітлення технологічних ризиків, а й результативного сприяння соціально-психологічному пристосуванню людей похилого віку до змін і має стати взірцем для розвитку неформальної освіти саме у цій категорії громадян. Зрештою, ставлення до людей похилого віку визначає рівень культурно-світоглядної зрілості суспільства.

Значно складнішою ситуація виявляється з організацією неформального освітнього процесу для представників всіх інших освітньо-вікових груп. У випадку із шкільництвом і студентством можна певним чином розраховувати на традиційну освіту з її викладанням курсу «Основи безпеки життєдіяльності», сподіваючись на чітку реакцію фахівців з точки зору відповідності навчальних програм і курсів реальним трансформаціям у науковому світі, що відбуваються мало не щодня. Викладачі курсу і укладачі міністерської типової програми дисципліни «Основи БЖД» мають постійно, як кажуть, тримати руку на пульсі інформаційного потоку і вносити належні зміни.

Основні труднощі виникають з просвітою дорослої частини населення від 20 років і до пенсійного віку. На моє глибоке переконання, найскладнішим у боротьбі за здоров'я українців буде змінити ставлення українців до самих себе і власного здоров'я. Сучасна криза ідентичності, спричинена глобалізацією, у випадку з технологічними ризиками перетворюється у втрату довіри громадян до авторитету науки і провідних науково-технічних закладів. В умовах нестачі достовірного експертного знання, яке часто-густо використовується як збраряддя у економічній і політичній грі, серед іншого закладаються родючі ґрунти для акумулювання незадоволення законодавчою і виконавчою владою та виникнення соціальних конфліктів. Цей факт утворює прохолодну байдужість з боку дорослої категорії громадян до часом розбіжних за змістом повідомлень представників наукових кіл. На першому етапі головним завданням неформальної освіти цієї категорії дорослих має стати створення відповідних умов для привернення уваги громадян до проблем технологічної безпеки.

Серед найбільш уразливих сфер безпеки особистості, які знаходяться під гнітом як об'єктивно-зовнішні, в силу глобалізаційних трансформацій, а також ускладнюються внаслідок відсутності внутрішньодержавної ефективної політики в контексті регулярності та динамічності інформування населення про потенційні наслідки технологічних загроз, слід виокремити першочергові за важливістю продовольчу і побутову сфери. Все ж, варто визнати, їх перевага перед економічними, політичними, екологічними, культурними і інформаційними факторами технологічної безпеки полягає в можливості людини певним чином самостійно впорядковувати їх за умови наявності правдивого експертного знання. Хіміко-біологічні і психофізіологічні небезпеки з боку продовольчої і побутової сфер внаслідок прямого щоденного контакту з організмом без винятку всіх людей проявляють себе одночасно і найбільше загрозливими, і найбільше контрольованими. Можна вибірково відмовитись від якихось продуктів харчування чи побутових товарів і тим самим локально зменшити коло

потенційних збитків і залежності від небажаних наслідків, відмовитись від інших перерахованих факторів впливу, які є глобальними за своєю суттю, не вийде.

Власно кажучи, висвітлення наведеного кола проблемних питань має стати фундаментом при створенні неформального освітянського механізму на користь громадян України. Задля посилення ефективності у вирішенні обговорюваної проблеми необхідно об'єднання зусиль традиційної та неформальної освіти, має відбуватися постійна їх модернізація та оновлення, їх прагматичний союз повинен потужно відповідати карколомним викликам сьогодення. Окрім гострої необхідності державної підтримки неформальної освіти нагальною проблемою є наявність професійних освітянських кадрів. Мова йде про те, що неформальна освіта в популярних галузях економічного і правового безперервного навчання дорослих не супроводжується дефіцитом компетентних кадрів, які забезпечують організацію навчального процесу. Враховуючи особливості і безпрецедентну швидкість наукового прогресу, кількість і якість професійних кадрів у сфері знань з технологічної безпеки апіорі обмежені. Цей факт також вимагає постійної взаємодії формальної і неформальної освіти.

Нехай і стислий огляд проблеми безпечного споживання демонструє всю необхідність і своєчасність активізації такої ланки неформальної освіти, яка відповідатиме за надання знань про ризики сучасної цивілізації і яка стане стратегічним навігатором кожної людини у подоланні небезпек і конструюванні більш-менш здорового життя власної родини. Хай там як, але ми вимушені споживати штучну їжу, носити одяг зі штучної сировини, жити в будівлях із штучних матеріалів. Іноді здається, що всі ми наскрізь штучні навіть у власних думках і поведінці; як часто створюємо непритаманний нам імідж і щось вдаємо перед іншими, йдемо на поводу за штучно створеними потребами, віддаємо перевагу матеріальному перед справжнім духовним і мало коли обтяжуємо себе думками про сенс цього всього, що зводиться до нав'язаних спокус і спотвореної штучної насолоди від життя. Який вихід, якщо, все-таки необхідно визнати цей факт, об'єктивно виходу для простої пересічної людини не існує? Я в жодному разі не закликаю до аскетичного існування, проте людина, яка свідомо всіх сучасних небезпек і яка налаштована нести відповідальність за своє життя, повинна виходити з принципу: «Освіченість і міра в усьому». Тільки так. Сподіваюсь, що люди з активною позицією сприятимуть впровадженню нових концепцій неформальної освіти і розширенню мережі заходів. Як правило, попит породжує пропозицію. Проте, для звуження технологічних небезпек і надання неформальній освіті стратегічного значення необхідні втручання державних інституцій на всіх рівнях і відповідна законодавча й фінансова підтримка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Петрущенко С. П., Петрущенко Н. В. Основи культури споживання [Електронний ресурс] / С. П. Петрущенко, Н. В. Петрущенко. – Режим доступу: http://www.ff.kiev.ua/prj-kniga_oks_zmist_u.htm
2. Яковенко Т. Становище homo economicus у суспільстві споживання: від комфорту до екозагрози / Т. Яковенко // Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки. – 2012. – Вип. 15. – С. 89-95.
3. Висоцька О. Є. Символічне споживання у суспільстві постмодерну: зміст та витоки феномену / О. Є. Висоцька // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць. – 2013. – № 77 (№ 10). – С. 333-339.
4. Сінкевич О. Б. Ідеологія суспільства споживання та масова культура: філософсько-культурологічний аналіз [Електронний ресурс] / О. Б. Сінкевич // Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании: материалы Международной научно-практической интернет-конференции, 18-27 декабря 2012 г. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/en/philosophy-and-philology-412/philosophical-anthropology-412/15224-412-1223>
5. Карівець І. Суспільство споживання: надфункціональність людського тіла та «персоніфіковані» предмети [Електронний ресурс] / І. Карівець. – Режим доступу: <http://www.dere.com.ua/library/reshta/spogzivannya.shtml>
6. Торяник В. М. Суспільство ризику як суспільство споживання / В. М. Торяник // Вид-во ЧДУ ім. П. Могили. Наукові праці. Політичні науки. – 2011. – Том № 175. – Вип. 163. – С. 95-98.
7. Сальтєвська Т. Г. Особисте споживання в умовах формування соціального ринкового господарства: автореф. дис...канд. економ. наук: спец. 08.00.01 - економічна теорія та історія економічної думки / Т. Г. Сальтєвська; ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2008. – 18 с.
8. Набруско І. Ю. Споживання і реклама у сучасному світі: проблеми інституціоналізації / І. Ю. Набруско // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія: Соціологія. – Вип. 1-2. – 2010. – С. 72-76.

© С. А. Єфіменко

9. Багмет М. О., Шатун В. Т. Вплив громадської думки на визначення шляхів забезпечення національної безпеки України / М. О. Багмет, В. Т. Шатун // Вид-во ЧДУ ім. П. Могили. Наукові праці. Політичні науки. – 2011. – Том № 175. – Вип. 163. – С. 5-11.
10. Шевцов С. В. Днепропетровская школа философии: от региона метафизики к метафизике региона / С. В. Шевцов // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2013. – № 8 (100). – С. 112-117.
11. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / У. Бек // Пер. с нем. В. Седельника и Н. Федоровой. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
12. Вікторов В. Г., Приходько В. В. Топіка кризи в сучасній вищій школі України / В. Г. Вікторов, В. В. Приходько // Вісник Дніпропетровського університету. Сер. «Філософія. Соціологія. Політологія». – 2009. – Вип. 19. – С. 29-34.

УДК: 101+312.6

С. А. Єфіменко - Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті зазначено, що інститут підприємництва в якості соціально-політичного інституту громадянського суспільства відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної консолідації населення та мінімізації громадських ризиків і потрясінь за допомогою створення матеріальних умов для послідовного зростання добробуту людей. Разом з тим цивілізоване підприємництво, засноване на конкуренції та економічній свободі, сприяє політичній демократизації суспільства та активно бере участь в прогресивному реформуванні в напрямку розвитку правової демократичної держави та у становленні політичного плюралізму.

Ключові слова: бізнес, громадянське суспільство, особистість, соціальна реальність, соціальна система, соціальна відповідальність, лобізм.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ БИЗНЕСА В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОГО ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье указано, что институт предпринимательства в качестве социально-политического института гражданского общества играет ключевую роль в обеспечении социальной консолидации населения и минимизации общественных рисков и потрясений посредством создания материальных условий для последовательного роста благосостояния людей. Вместе с тем цивилизованное предпринимательство, основанное на конкуренции и экономической свободе, способствует политической демократизации общества и активно участвует в прогрессивном реформировании в направлении развития правового демократического государства и в становлении политического плюрализма.

Ключевые слова: бизнес, гражданское общество, личность, социальная реальность, социальная система, социальная ответственность, лоббизм.